

Можна назвати "енциклопедією української демонології". Її цінність зростає ще від того, що така праця, на жаль, єдина.

Дослідження В.Гнатюка, створене на ґрунті народної культури, впливає на розвиток книжної культури /"Тіні забутих предків" М.Коцюбинського, "Ніч на полонині" О.Олесь/.

ЛЮДМИЛА ІВАННІКОВА

/ІМФЕ ім.Рильського АН УРСР/.

МІФОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ:

СЛІДАМИ ЗАПИСІВ В.ГНАТЮКА

У збірнику "Знадоба до української демонології", виданому у Львові в 1912р., Володимир Гнатюк подає цілу галерею образів "нижчої" міфології, властивих традиційному фольклору Західної України. Весь матеріал упорядник класифікує за персонажами.

З погляду сучасної фольклористики можна дати таку класифікацію образів:

1. Персонажі природи /чорт, водяник, лісовик, русалка, мавка, земляний дух, блуд і т.п./.
2. Господарські персонажі /домовик, пасічник, копальняний дух і т.п./.
3. Покутники /мерці, опирі, вовкулаки, страдчата, повісельники, потопельники/.
4. Персонажі, наділені надприродними силами/відьми, знахарі, градівники, чарівники/.

Ознайомившись із збірником, я вирішила простежити, як же змінилися традиційні уявлення українців. Склавши запитальник відповідно до образної системи В.Гнатюка і опитуючи людей різного віку і в різних місцевостях /Хмельницька, Київська, Черкаська, Чернігівська, Тернопільська обл./ за останні 8 років я виявила чимало аналогічних сюжетів та персонажів, які побутують нині практично майже повсюдно. Очевидно, це пояснюється не тільки естетичною цінністю цих творів, а й самою природою фольклорних традицій, а також й тим, що

багато явищ дійсності сучасна людина неспроможна пояснити по-науковому.

Багато образів "нижчої" міфології за неповне століття відмерло в свідомості людей. Це зокрема: пасічник, скарбник, лісовик, полєвик, лизун, морок, земляний дух, підо, покутник, інклязник та ін.

Це зумовлено зрослим рівнем наукових знань про природу, відмиранням календарної та родинно-господарської обрядовості, крім того, деякі ремесла/такі як землеробство, пасічництво/ втратили чимале елементів: колись домінантного міфологічного світогляду як цілісності. Ті ж, що залишилися, адебільшого трансформувалися у художні образи та метафори - в мові, в повір'ях, в казках, піснях, прислів'ях, загадках/сонце, місяць, звізди, огонь, мороз, вітер, вихор, зима, літо, змії, дожд, злидні, душа, богиня, чугайстер, болотяник, страдчата, вироди, чума, колька, холера та ін./.

Найбільш поширені в сучасному побуті образи чорта, домовика, мавки, русалки, мерця, повісельника, відьми; трохи менше - водяника, страха, блуду, смерті, опиря, знахаря, градівника. До того ж існують певні стереотипи, майже ідентичні з тими, що подані в збірнику - незалежно від місцевості. Наприклад, чорт-баранчик, відьма, що доїть корів... Є й деякі відмінності. Наприклад, опир в уявленні моїх земляків з Хмельниччини - добра сила, що оберігає село, людей і худобу од смерті.

Десятки оригінальних сюжетів побутують не лише в пам'яті старшого покоління/як правило, це люди 70-80-річного віку/, але й в дитячому середовищі. Причому діти молодшого і навіть середнього шкільного віку ще вірять у правдивість своїх оповідей. Люди старшого покоління розповідають це, як прехите "колись давно" і шоразу заново переживають і творять свій сюжет. Це не дивно, адже уявлення дітей про навколишній світ наближене до тих поглядів, які

законсервувались в свідомості народу з часів язичництва. Середнє покоління ставиться до цього скептично і, передаючи чужі розповіді, часто намагається спростувати їх.

ГАННА КОСТЕК

/Чернівецький університет ім.Д.Федь-
ковича/

МІТОЛОГІЧНИЙ ОБРАЗ ВОДИ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

/на матеріалі балад, записаних В.Гнатюком/

В усній народній творчості збереглися архаїчні сюжети і відомості про найдавніші вірування українців, їх погляди на природу і Всесвіт. У дохристиянські часи люди вважали живим усе, що їх оточувало. "Культ природи стояв в основі первісного релігійного світогляду, а релігія була одухотворенням усього довкілля", - писав Митрополит Іларіон/Митрополит Іларі ч. Дохристиянські вірування українського народу.-Вінніпег, 1965.-С.13/. Серед явищ природи найбільшою шанов користувалися сонце, вогонь і вода. Культ води існував не лише в українців, а в усьому слов'янському світі і дається дослідниками ще доіндоєвропейською добою. О.П.Знойко відзначав, що "головною богинею стародавнього світу, в тому числі і в слов'ян, була втілена вода - Дана - богиня річок"/Знойко О.П. Міфи Київської землі та події стародавні.-К.,1969.-С.154/ Їя належали найбільші почесні як Матері, що дала життя усім істотам на землі. "Дана в уявленні праслов'ян - не просто вода, це - пасивна жіноча субстанція, жіночий початок Всесвіту/Там же.-С.149/. Легенди і казки про "живу воду", що здатна воскрешати мертвих, повертати людям здоров'я і т.ін., свідчать про глибокі переконання давніх слов'ян у цілющих і життєдайних властивостях води.

Про воду як первооснову Всесвіту дізнаємось із космогонічних колядок дохристиянського періоду. Чимало з них починається так:

Ой як се було на початку світа: